

בין השורות

עיתון מקוון מבית לב לדעת - ידע מצמיח חינוך
גליון מס. 13 | אלול התשע"ז

פניס

ייחודן של הפנים נעוץ במה שאיננו יכול להצטמצם כדי תפישה

(לוינס, אתיקה והאינסופי)

תוכן

5. פנים | אלי אטיה, מנהל 'לב לדעת'

9. פנים אל פנים מורה ותלמיד | ראיון מצולם עם ד"ר שלמה ישי,

מומחה לחקר רגשות- 'מרכז האדם הגלובלי', מכללת הרצוג

10. לעשות פרצוף | רוני אלדד

עריכה: הודיה סמט הר שפי | ייעוץ: אלי אטיה | עיצוב גרפי: עדי צור
צילום ועריכה: אסף פרי | תמונות: www.unsplash.com, www.pixabay.com

בפתח הגיליון

פנים- חוץ ופנים גם יחד. איחוד של רגשות ותחושות. מקום בו נחבאים הסודות הכמוסים ביותר, ולידם באות לידי ביטוי, ויוצאות החוצה מחשבות ורגשות. הפנים מעידות על כל אדם, ואין אדם זהה לאחר. תחילת שנה, מפגש ראשון חדש ומחודש, עם תלמידים ועם עצמנו. פנים רעננות חלקן חדשות וחלקן מוכרות שיש לנו הזדמנות להביט בהן מחדש. איך ניתן להתבונן מחדש? לשים לב לפנים של האחרים ולפנים שלנו? איך אפשר להפגש? גיליון קצר זה פותח פתח למפגש עם הפנים שסביבנו, ומציע הצעות מעשיות למפגש בשיעורים בכיתה.

קריאה נעימה

ומפגשים מלב אל לב

צוות לב לדעת

פנים בפנים. לומר בפנים מאירות בפנים מסבירות

(בעל הטורים, דברים, ואתחנן, ה' פסוק ד).

פנים

אלי אמיה, מנהל 'לב לדעת'

פני האדם דבר מופלא הן, דומה הדבר שבעת מפגש בין אנשים זרים, הסיפור העמוק בין הדמויות מתחולל כבר בראשיתו, במבט הפנים, הרבה יותר מסיפור שמספרים שאר אברי הגוף.

המהר"ל טוען שאחד מביטוי העליונים של צלם אלוקים נמצא בפני האדם. מה יש בהם בפנים שמהווה תמונה למציאות פנימית של האדם? בהיבט האנטומי ניתן לראות שרבים מהחושים נמצאים בראש ונמצאים בקידמת פני האדם, דבר המעיד על המיוחד שבאיבר זה. בנוסף, הפנים מביעות אין ספור הבעות המעידות על תחושותיו של אדם, תכונה שנשללת משאר האברים. הזיהוי של האדם באופן רגיל נמצא במראה פניו וכך בתום ימיו עלי אדמות ידרשו קרובי משפחתו לזהותו טרם חזרתו לעפר. ניתן לומר באופן כללי שאנושיותו של האדם מתמצת בעיקר בפניו, זאת אולי הסיבה שבתרבויות רבות כאשר הוציאו אדם להורג, נדרשו התלוינים לכסות את פני הנידון לתליה, זאת היות וחשו הם אי-נחות שבן אנוש לוקח את חייו של אדם אחר, והסתרת פני הנידון סייעה להקהות את אותה תחושה.

פנים במפגש

שני מנגנונים הפכיים קיימים בעת מפגש בין שנים או יותר. הראשון שיפוטי, הנקרא גם בשם 'רושם ראשוני'. מחקרים מראים שלוקח בין 4 ל

8 שניות על מנת לחוות דעה ראשונית על אדם והגורם המרכזי בשיפוט זה הינו בעיקר מראה פניו של היושב מולך. יהושע בן נון בעת ראותו את המלאך, שאל אותו 'הלנו אתה אם לצרינו' (יהושע ה'-י"ג), זהו אולי מנגנון ראשוני, פרמיטיבי שתפקידו להגן על האדם מפני אויב.

המנגנון השני מורכב ואיטי הרבה יותר ובמידה מסוימת תפקידו לעדן את המהירות של הרושם הראשוני. מנגנון זה מתמצה במשפט אותו אמר שלמה: "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" (משלי כ"ז-י"ט). העמיק שלמה חקר והראה שבפני האדם יש תכונה של השתקפות כתכונת המים. כאשר אתה מאיר פנים לזולת, גם הוא יאיר פניו אליך. אם לדייק במשל הרי שהשפעת הקרנת אור פניך על האדם שמולך, מנטרלת את יכולת בחירתו והוא גם כן, יאיר פניו כלפיך, בדיוק כשם שהמים אינם בעלי בחירה בתכונת ההשתקפות כך גם פני האדם לחברו. רש"י בביאורו לפסוק מאיר נקודה חשובה כן לב האדם לאדם - חברו. לפי מה שאדם יודע שחברו אוהבו כן הוא מראה לו פנים:

הסיבה לכך שהאדם לא מאיר פנים לחברו באופן מלא היא היות והוא רוצה לבחון כמה חברו אוהבו ורק בהתאם לכך להאיר לחברו פנים. נמצא שאם האדם היה מאמין במנגנון 'כמים הפנים' הרי שהוא היה ראשון שפועל ובהתאם לכך היה חברו מגיב כלפיו, ללא התחשבנות מה יחסו של חברו אליו.

אינסופיות הפנים

עמנואל לוינס, במשנתו הפילוסופית, מרבה לדבר על שני מושגים בעלי זיקה ישירה: פנים והאנסופי.

היחס של האדם כלפי הזולת מפגיש אותו עם פניו ובמובן מסוים מפגיש אותו עם האינסוף. מפגש זה, הבנוי על אחריות כלפי האחר הוא לדעתו היסוד של המוסר. במילים אחרות, עליך לדעת שכאשר אתה עומד מול חברך, במיוחד מול פניו, אינך עומד מול מישהו כמוך, אלא

מול משהו נשגב שהוא ביטוי לאינסופי. הדברים רמוזים במקרא בכמה מקומות. אחד הביטויים לקשר הגבוה ביותר בין האל לאדם הוא בביטוי 'פנים אל פנים'. ה' דבר עם משה פנים אל פנים, ישראל במעמד הר סיני זכו לתקשורת מהסוג הזה, כך לפי דברי משה בחומש דברים. (ה'-ד'). דקדוק בפסוקי התורה ובקריאה החורגת מהפשט, מאפשר ללמוד מהו האופן הראוי לשיחה בין שנים לפי התורה. 'וְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים כְּאִשֶּׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ.' (שמות ל"ג-י"א) הדרך בה צריך אדם לדבר לרעהו היא באופן של פנים אל

פנים, או אז השיח ביניהם מפגישה אותם על האלוקי בתוכם.

איך להפגש?

הביטוי פנים אל פנים מתחבר בזיכרון הקולקטיבי למשה רבנו, אלא שדווקא יעקב אבינו הוא הראשון שמזכיר ביטוי זה. לאחר המפגש שלו עם המלאך וקבלת שמו החדש, מתאר יעקב את המפגש באופן הבא:

פנים

סיון הר שפי

את פניך, מסדקית
מנסים שאינם עוצרים נשימה
מחשכה לכה בגמחות הברואים
מאפר אדם נטרד ברוחות
ברחמים גדולים אקבץ

את פניך, מחסדים קבועים
מאיש עוטר לי בלילה
מבתי נרדמה על שפת נהר החלב
אבקש

את פניך,
כי פני החיל התעונו
פני אבי התפזרו
ופני תרפים באמתחתי

ואתה הוא ופניך

מחשכה לכה בגמחות הברואים
מאפר אדם נטרד ברוחות
ברחמים גדולים אקבץ

את פניך, מחסדים קבועים
מאיש עוטר לי בלילה
מבתי נרדמה על שפת נהר החלב
אבקש

את פניך,
כי פני החיל התעונו
פני אבי התפזרו
ופני תרפים באמתחתי

ואתה הוא ופניך

(ל) ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי (בראשית ל"ב-ל') שוב גם כאן כאשר יעקב מתאר את האיש שהוא ראה הוא משתמש בביטוי, 'פנים אל פנים' הווי אומר כדי לראות אלוקים יש לפנות אל האחר בראיית פנים אל פנים. חשיפה שלך את פניך והארת הפנים יוציאו את הגנוז והנסתר שבתוכי חברך- את נשמתו מן העלם לגילוי.

אם נביט בעומק אל פניו של האחר ונפנה אל, זוהי הערובה שתינצל נפשנו מטעות שתרחיק אותנו ממפגש אמיתי עם הזולת.

אנו עומדים בפתחה של שנת לימודים חדשה. הרבה פנים צופות בנו ואף אנו צופים בהן. יה"ר שנזכה לראות אחד את האחר בבחינת פנים אל פנים, ראיה שכזו במאור פנים אמיתי, פועלת בדרך סמויה על תדרים נשמתיים לא תותיר את הזולת אדיש, ויתחברו הלבבות אחד אל אחד ויחדיו אל ה' יתברך.

(גלות הלוייתן עמוד 64)

כל הזכויות שמורות ליוצרת

לעשות פרצוף

רוני אלדד

לפני כל כלי או מדיום אחר, הפנים הם ערוץ התקשורת והחיבור הראשוני שלנו עם מה שמקיף אותנו, ואחד החזקים שבהם. תינוקות מתחילים לחייך חיוך רצוני שבועות ספורים אחרי שנולדו, ומכאן ואילך כל הבעת פנים נושאת משמעות מובחנת משל עצמה.

כפועל יוצא, גם באמנות לתולדותיה, פנים אנושיות מקבלות ייצוג של כבוד.

הידיעה שהבעת הפנים היא כמו מפתח אפס, שמצוי כמעט בידי כולם, ופותח לבבות כה רבים באופן דומה ומוסכם, היא כח גדול וקמאי מאד, והיא קודמת בהרבה ליכולת שלנו לתקשר או להבין דיבור, או כתיבה.

אמנים משתמשים בה, לפיכך, באינספור שימושים.

כך למשל, התיאור התבניתי כל כך של דמות אדם במצרים, המבטלת את יחודיותו של האדם ומכלילה את כולם תחת קאנון אחד, לעומת הבהירות ותשומת הלב הקיצונית המוענקת לאפיון הדמות בדיוקנאות ההלניסטיים, מלמדת יותר מכל תעודה היסטורית אחרת על האמונה

שהיתה מצויה בכל אחד מהמקומות האלה לגבי חשיבותו של האדם הפרטי, ומעמדו. אך חשוב מזה: דיוקנאות, ובכלל זה דיוקנאות עצמיים,

פנים אל פנים מורה ותלמיד

ראיון מצולם עם ד"ר שלמה ישי, מומחה לחקר רגשות - 'מרכז האדם הגלובלי', מכללת הרצוג

לחיצה על תמונת הסרטון תפעיל אותו

"נראה להם הקב"ה פנים זועפות, פנים בינוניות,

פנים מסבירות, פנים שוחקות.."

(ילקוט שמעוני רפ"ו)

בהתבוננות ביצירה (במלה אחת או שתיים לכל היותר). בתום הסיור, נשווה במליאת הכתה אלו רגשות עלו ביחס לכל תמונה, ונשוחח על הפלא הזה שטמון בפנים, ועל השפה השלמה החבויה בהם. בשלב ב', כפועל יוצא של ההתבוננות הזו, נזמין את התלמידים ליצור דיוקן כזה משל עצמם, ולתת את הדעת- איזו תחושה היו רוצים שתעלה מתוכו, ללא מלים.

לארגן מראש: דיוקנאות שונים של אמנים מודפסים וממוספרים תלויים ברחבי הכיתה, כלי כתיבה, דפים, צבעים.

תערוכת צילומים- ניתן לבחור צילומי פנים בעלי הבעות פנים שונות ולתלות אותם ברחבי הכיתה. מתחת לכל צילום נתלה דף ריק. התלמידים יסיירו בין הצילומים השונים ינסו לפענח את הבעת הפנים ואת משמעותה ולחשוב על שם מתאים לצילום. גם בתערוכה זו נבקש מהתלמידים לאתר את הרגשות שעולים בהם בעת ההתבוננות בתמונות. לאחר הסיור בתערוכה, נדון יחד עם התלמידים על הבעות הפנים השונות ונבחר שם לכל צילום.

מבטאים בדיוק את העקרון העמוק הזה, שהפנים הם הפתח המידי ביותר למפגש אמיתי.

פרצופים בכיתה:

אם נרצה להמחיש את העיקרון הזה בכתה, נוכל לדון עם תלמידים על מפגשים והבעות פנים דרך כמה אפשרויות שונות. ניתן להשתמש ברעיונות כתוספת והרחבה של נושא היכרות, היכרות מחודשת כתחילה של השנה החדשה, תשומת לב ורגישות לחברים בכיתה ולאנשים בכלל או כאפשרות של התבוננות פנימה ולמידה עצמית על עצמנו:

תערוכת דיוקנאות אמנותיים- נוכל להביא בסקירה מדגמית מאד, דוגמאות מייצגות מתקופות ומזרמים ומאמנים שונים המבקשים לחולל אמנות בעזרת פני אדם, באופנים שונים ומעוררי מחשבה.

כהצעה מדגמית ביותר, אפשר לבחור את דיוקנאות פומפיי המרהיבים בדיוקם ואת ציורי הפנים המפורקים של פיקסו וברק, את הפורטרטים העצמיים של רמברנדט, מלאי ההוד והאיפוק, לעומת דיוקנאות אקספרסיביים ועמוסי רגש של קירשנר, דיוקן עצמי נשי ומלא עוצמה של פרידה קאלו, ודיוקנאות גבריים מאד של סלבדור דאלי. ואן גוך הדכאוני לעומת גוגן הנהיליסט, ז'אק לואי דויד המדוד והמדויק, ואנדי וורהול ההולל והמתריס, ועוד ועוד, בלי די.

בסיור ב"תערוכה" כזאת, כשבידי כל תלמיד דף וכלי כתיבה, נבקש מהתלמידים לכתוב על פי המספור של היצירות, את שם הרגש העולה בהם

מראה - נביא איתנו לכיתה מראות קטנות. נחלק לתלמידים מראות ונבקש מכל תלמיד לנסות לצייר את הבעת הפנים העכשוית שלו. בשלב שני, נבקש מהתלמידים לצייר את הבעת הפנים של התלמיד שיושב לידם. את הציורים נבקש מהתלמידים להשוות זה לזה לחשוב מה הבעת הפנים שהם ציירו לעצמם, ומה הבעת הפנים שהחברים ציירו להם. נחשוב על הדמיון והשוני ונשים לב האם הבעות הפנים שלנו מעבירות את מה שאנחנו רוצים שיעבירו.

לארגן מראש: מראות, צבעים ודפים.

נחש מי - נחלק לתלמידים דף עם תמונות/ציורים של הבעות פנים שונות. לצידם נוסיף מאגר מילים שמתארות כל מיני תחושות ורגשות שהבעות הפנים יכולות להביע. נבקש מהתלמידים להתאים את הרגש לתמונה. ניתן לאתגר את התלמידים ולבקש מהם לחכות את הבעת הפנים שבתמונה ולחשוב האם אכן זו הבעה על פניהם כשהם חשים כך. נצא מתוך פעילות קצרה זו לדיון על הבעות הפנים שלנו ועל הרצון שלנו שיבינו אותנו כראוי.

לארגן מראש: דפים מודפסים של הבעות פנים ומאגר רגשות.

לארגן מראש: צילומי פנים בעלי הבעות שונות מודפסים ותלויים ברחבי הכיתה, דפים ריקים, כלי כתיבה.

צייר לי פרצוף - נביא לכיתה דפים עם ציור של פרצופים ריקים וצבעים. נבקש מהתלמידים למלא את הפרצופים בהבעות הפנים שונות. לאחר הציור של התלמידים נחלק את הפרצופים השונים לפי הרגשות והתחושות שעולים מהם. ניתן לעשות את הפעילות הזו כמעודדת רגישות ותשומת לב אחד לשני. (לגיוון הפעילות ניתן להביא צבעי איפור לכיתה ולבקש מתלמידים לאפר את עצמם בהתאם לרגש מסוים).

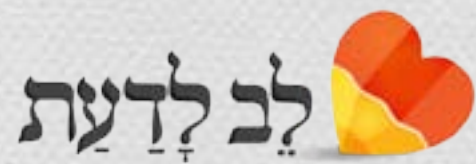
לארגן מראש: דפים ריקים עם ציורי פנים, צבעים.

אימוג'ים - נערוך עם תלמידים שיחת ווטסאפ כיתתית. (ניתן להשתמש באפליקציה יעודית לכך - WhatsFake). אנחנו נכתוב את התוכן של השיחה (ניתן להמציא סיפור או לשתף את התלמידים בסיפור בסיסי שקרה לנו). את התוכן של השיחה נכתוב בכמה הודעות שונות כך שהתלמידים יוכלו להגיב על הסיפור בהודעות משלהם. נבקש מהתלמידים לא להגיב במלל למה שאנחנו כותבים אלא באימוג'ים של פרצוף בלבד. לאחר קיום שיחת הווטסאפ הקצרה, נערוך עם התלמידים 'מילון' של אימוג'י בכיתה ונחשוב מה כל משמעותו של כל פרצוף? האם יש אימוג'ים נוספים שהיינו מוסיפים? מה האימוג'ים המועדפים עלינו? ועוד.

לארגן מראש: טלפונים לכל הכיתה, הרשמה לאפליקציה, דף עם תמונות של כל האימוג'ים שנרצה להתייחס אליהם.

לחצו כאן למעבר לאתר לב לדעת

לחצו כאן כדי להצטרף לרשימת התפוצה שלנו

